

Sygn. akt II CSK 98/20

POSTANOWIENIE

Dnia 15 września 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Szanciło

w sprawie z wniosku J. M.
przy uczestnictwie E. M.
o podział majątku wspólnego,
na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 15 września 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w P.
z dnia 24 czerwca 2019 r., sygn. akt [...],

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną wnioskodawcy J.M. od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 24 czerwca 2019 r. Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W judykaturze wielokrotnie wypowiedano się na temat charakteru skargi kasacyjnej (zob. np. postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2018 r., II CSK 71/18).

Wskazano m.in., że skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej.

Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. przedsądu, ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony - co należy podkreślić - wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c., nie zaś merytorycznej oceny skargi kasacyjnej. W razie spełnienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 3 k.p.c. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

Wskazano, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne polegające na konieczności wyjaśnienia: „czy substytucja udzielona w sprawach dla wszystkich moich klientów, w tym dotyczących obrony w sprawach karnych, pełnomocnictwa w sprawach cywilnych spełnia wymogi przewidziane w art. 106 k.c.”. Ponadto, w związku z tym wskazano, że skarga kasacyjna powinna zostać rozpoznana również z uwagi na nieważność postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.) spowodowaną faktem braku należytego umocowania pełnomocnika substytucyjnego, co miało wpływ na treść orzeczenia.

Taka sytuacja nie miała jednak miejsca w niniejszej sprawie, o czym będzie mowa w dalszej części uzasadnienia. Rozpocząć bowiem należy od wskazania, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, iż wzięcie przez Sąd Najwyższy z urzędu (co również ma zastosowanie w wypadku zgłoszenia stosownego zarzutu przez stronę) pod rozwagę nieważności postępowania dotyczy tylko nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji. Natomiast badanie

w ramach kontroli kasacyjnej nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji jest możliwe jedynie pośrednio, gdyby skarżący w ramach drugiej podstawy kasacyjnej (art. 398 § 1 pkt 2 k.p.c.) zarzucił sądowi drugiej instancji naruszenie art. 386 § 2 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji. Wynika to z faktu, że skarga kasacyjna jest środkiem zaskarżenia od orzeczeń sądu drugiej instancji, a naruszenia prawa popełnione przez sąd pierwszej instancji są przedmiotem kontroli apelacyjnej, również w zakresie, w jakim prowadzą do nieważności postępowania (zob. wyroki SN: z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998, nr 5, poz. 81; z dnia 8 stycznia 1998 r., II CKN 553/97, OSP 1999, nr 7-8, poz. 138; z dnia 26 lutego 2002 r., I CKN 267/01, BIP 1993, nr 3, s. 4; z dnia 11 stycznia 2006 r., III CK 328/05, Monitor Prawniczy 2006, nr 3, s. 115; z dnia 16 listopada 2006 r., II CSK 177/06; z dnia 24 maja 2007 r., V CSK 62/07; z dnia 8 października 2009 r., II CSK 156/09; z dnia 1 września 2010 r., II UK 101/10; postanowienia SN: z dnia 10 sierpnia 2005 r., I CK 194/05 i z dnia 16 listopada 2006 r., II CSK 177/06).

Konstrukcja podstawy skargi, ograniczona do zarzutu naruszenia art. 379 pkt 2 k.p.c., nie pozwala objąć kontrolą kasacyjną zarzutu dotyczącego nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji, co jest następstwem związania Sądu Najwyższego podstawami kasacyjnymi (art. 398 § 1 k.p.c.) i niemożnością oparcia rozstrzygnięcia na innych podstawach, niż przytoczone przez skarżącego. Natomiast nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji Sąd Najwyższy bierze pod rozagę z urzędu, a więc niezależnie od tego, czy skarżący postawi w skardze kasacyjnej odpowiedni zarzut, a jeżeli go postawi, niezależnie od tego, czy został on należycie i przekonująco uzasadniony. Ponadto, obowiązujący w postępowaniu kasacyjnym zakaz prowadzenia dowodów nie stoi na przeszkodzie prowadzeniu dowodów mających na celu ocenę zarzutu (podejrzenia) nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji. Takie dowody mogą być przeprowadzone przez Sąd Najwyższy z urzędu (zob. wyrok SN z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, nr 12, poz. 220).

Co do zarzutu apelacyjnego naruszenia art. 379 pkt 2 k.p.c., a dotyczącego postępowania przed Sądem Okręgowym, w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia

Sąd ten trafnie wskazał, dlaczego nie mógł on zostać uwzględniony. Sąd drugiej instancji wyjaśnił, że w omawianej sprawie adwokat reprezentujący wnioskodawcę w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji działał na podstawie pełnomocnictwa udzielonego w dniu 18 grudnia 2014 r. Złożone do akt sprawy pełnomocnictwo (k. 3) udzielone przez wnioskodawcę zawierało jednoznaczne upoważnienie do udzielania substytucji i brzmiało następująco *„upoważniam adw. J. B., Kancelaria Adwokacka w (...) do prowadzenia z prawem substytucji przed wszystkimi sądami i urzędami sprawy o podział majątku dorobkowego”*. Jak wynika z akt sprawy, reprezentujący wnioskodawcę adw. J. B. czynnie uczestniczył we wszystkich czynnościach procesowych w toku trwającego ponad dwa lata postępowania. Z możliwości ustanowienia substytutu skorzystał w dniu 1 sierpnia 2018 r., *„upoważniając adw. K. B. do zastępowania swojej osoby we wszystkich sprawach, w których jest pełnomocnikiem lub obrońcą”* (pełnomocnictwo substytucyjne k. 247).

Zgodzić się należy z Sądem odwoławczym, że tak określone upoważnienie do zastępstwa było prawidłowe, zakres udzielonego dalszego pełnomocnictwa był oczywisty i obejmował również reprezentację wnioskodawcy w tym postępowaniu. Adwokat K. B. uczestniczył w rozprawie przeprowadzonej w dniu 22 października 2018 r. (protokół rozprawy k. 244-245v). Uczestnikiem tej czynności procesowej był również skarżący, który nie zgłaszał wtedy żadnych zastrzeżeń co do braku właściwej reprezentacji po swojej stronie. Trafnie Sąd drugiej instancji przyjął, że podczas wskazanej rozprawy stanowiska uczestników postępowania nie uległy zmianie, a reprezentujący J. M. adwokat ograniczył się w tym przedmiocie do oświadczenia, że *„zajmuje stanowisko jak dotychczas”*. Uczestnicząc w wskazanych czynnościach wnioskodawca nie skorzystał jednocześnie z wynikającego z art. 93 k.p.c. uprawnienia prostowania lub odwoływania oświadczeń pełnomocnika.

Niczego w tym względzie nie zmienia fakt, że w pełnomocnictwie substytucyjnym nie wyszczególniono do jakiej czynności procesowej zostało udzielone. Zakres substytucji, biorąc pod uwagę jej ogólną treść, odpowiadał zakresowi pełnomocnictwa, które w okolicznościach przedmiotowej sprawy obejmowało z pewnością wszystkie czynności wymienione w art. 91 k.p.c.

Pełnomocnictwo substytucyjne nie musi być pełnomocnictwem szczególnym, a istotne jest, aby jego zakres nie przekraczał zakres pełnomocnictwa głównego (o takim przekroczeniu nie można mówić w niniejszej sprawie).

Mając na uwadze, że twierdzenia skarżącego, mające wskazywać na przyczynę kasacyjną w postaci nieważności postępowania, odwoływały się wyłącznie do okoliczności dotyczących przebiegu postępowania przed Sądem pierwszej instancji, to zamieszczona w skardze kasacyjnej wnioskodawcy argumentacja nie wykazała, by w sprawie zachodziła przesłanka określona w art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.

Gdy zaś chodzi o postępowanie przed Sądem drugiej instancji, to - jak wskazano - Sąd Najwyższy jest obowiązany brać tę przyczynę pod uwagę z urzędu, ale w niniejszej sprawie nie stwierdzono jej wystąpienia. Wnioskodawca złożył osobistą apelację (k. 269-270), następnie jej uzupełnienie (k. 275-278), zaś na rozprawę apelacyjną w dniu 10 czerwca 2019 r. (k. 295) przybył z pełnomocnikiem adw. A. W., która złożyła pełnomocnictwo wraz z opłatą (k. 294-295).

Nie można również pominąć, że zgodnie z utrwalonym orzecnictwem Sądu Najwyższego powołanie się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) w zasadzie powinno spełniać wymagania stawiane zagadnieniu prawnemu przedstawianemu przez sąd drugiej instancji w razie powstania poważnych wątpliwości (art. 390 § 1 k.p.c.), których nie można rozwiązać za pomocą powszechnie przyjętych reguł wykładni prawa (zob. postanowienia SN: z dnia 24 października 2012 r., I PK 129/12 i z dnia 8 maja 2015 r., III CZP 16/15). Wątpliwości muszą pozostawać w związku z rozstrzygnięciem sprawy przedstawionym w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania (zob. postanowienie SN z dnia 22 listopada 2013 r., III CZP 71/13). Istotne zagadnienie prawne należy jednak postawić w sposób tak ogólny i abstrakcyjny, by mogło być rozpatrywane w oderwaniu od konkretnego stanu faktycznego (zob. m.in. postanowienia SN: z dnia 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14 i z dnia 9 kwietnia 2015 r., V CSK 547/14). Kolejnym niezbędnym elementem jest wskazanie przepisu prawa, który wzbudził poważne wątpliwości, a także

różnych możliwych sposobów jego interpretacji, wynikających z judykatury lub piśmiennictwa, w tym również zajęcia przez samego skarżącego stanowiska. Zagadnienie prawne może zostać uznane za istotne tylko wtedy, gdy Sąd Najwyższy nie wypowiedział się w danej kwestii bądź w wyniku wykazania, że zachodzą przyczyny uzasadniające zmianę stanowiska (zob. postanowienie SN z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP 2003, nr 13, poz. 5). Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (zob. postanowienia SN: z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11; z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151; z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16; z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16).

Problem sformułowany przez wnioskodawcę nie ma cech określonych wyżej, a uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie zawiera adekwatnej argumentacji jurydycznej, zaś użyta przez skarżącego ma znaczenie wyłącznie retoryczne, nie jurydyczne. Przedstawiony „problem” nie został bowiem poparty argumentacją pochodzącą z orzecznictwa lub piśmiennictwa, pozwalającą stwierdzić, że chodzi o poważny, nierozwiązany jeszcze problem prawny. Treść art. 106 k.c. nie wywołuje przy tym nadmiernych trudności interpretacyjnych. Omawiany przepis był wielokrotnie wykładany w judykaturze i nauce prawa. Zasadniczą kwestią przy jego stosowaniu jest jego ścisła interpretacja. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd, że zgodnie z zasadą wynikającą z art. 106 k.c. pełnomocnik główny może ustanawiać dla mocodawcy dalszych pełnomocników (substytucja), gdy wynika to z treści pełnomocnictwa, przepisów ustawowych lub ze stosunku prawnego będącego źródłem pełnomocnictwa. Fakt przyznania prawa do ustanowienia substytutów należy interpretować według oświadczenia woli o ustanowieniu pełnomocnictwa, uwzględniając reguły interpretacyjne wynikające z art. 65 § 1 k.c., a w przypadku umowy, jako stosunku podstawowego - przy uwzględnieniu również art. 65 § 2 k.c. Przy analizie tej należy jednak zachować szczególną ostrożność, mając na względzie, że art. 106 k.c. czyni odstępstwo od zasady, zgodnie z którą pełnomocnictwo opiera się na szczególnym zaufaniu mocodawcy do pełnomocnika.

Dopuszczalność udzielenia dalszego pełnomocnictwa nie jest uzależniona od rodzaju pełnomocnictwa przysługującego pełnomocnikowi głównemu. Niezależnie zatem od tego, czy mocodawca udzielił pełnomocnictwa ogólnego, rodzajowego, czy szczególnego, pełnomocnik główny może ustanowić substytutą tylko w takim zakresie, w jakim przysługuje mu umocowanie, a substytucji nie można domniemywać z rodzaju pełnomocnictwa (zob. wyrok SN z dnia 13 maja 2016 r., III CSK 256/15).

Z tej przyczyny przedstawione zagadnienie prawne nie odznacza się cechą nowości, a problem został już dostatecznie wyjaśniony przez Sąd Najwyższy. Jak wskazano, nie występuje istotne zagadnienie prawne, jeżeli Sąd Najwyższy na ten temat wyraził już swój pogląd we wcześniejszym orzecznictwie, a nie zachodzą okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

jw